

บทที่ 3

การเดินรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศในเขตกรุงเทพมหานคร

ประวัติและความเป็นมา

ในอดีตที่ผ่านมากิจการรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครได้ดำเนินการบริหารโดยเอกชน มีบริษัทต่าง ๆ ลงทุนทำกิจการขึ้นถึง 24 บริษัท และนำรถออกวิ่งบริการประชาชนในย่านชุมชนต่าง ๆ แต่ด้วยเหตุที่กิจการขนส่งสาธารณะเป็นกิจการที่มีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์สุขของประชาชนโดยตรง รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าไปมีบทบาทในกิจการประเภทนี้ เพราะการดำเนินงานเกิดความล้มเหลว มีการเดินรถทับเส้นทางกันโดยไม่จำเป็น เกิดการแข่งขันในกิจการรถยนต์โดยสารประจำทาง ทำให้เกิดปัญหาความคับคั่งของการจราจร เนื่องจากจำนวนรถในท้องถนนมีมากเกินไป ซึ่งผลเสียทั้งหมดตกอยู่กับผู้ใช้บริการทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการรวมรถยนต์โดยสารประจำทางต่าง ๆ ให้เหลือเพียงหน่วยงานเดียว

การรวมกิจการรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานคร เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2502 ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี¹ คือกระทรวงคมนาคม มีนโยบายที่จะรวมกิจการรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครเป็นเพียงรายเดียว ซึ่งอาจจะเป็นกิจการของเอกชน หรือของรัฐ หรือเป็นกิจการร่วมกันระหว่างเอกชนและรัฐก็ได้ ใน พ.ศ. 2503 คณะกรรมการควบคุมการขนส่งได้มีมติไม่ให้เพิ่มจำนวนผู้ประ-

¹ กัญจน์ นาคามดี, สุพรรณ อุตะโมท และประชด ไกรเนตร, "การรวมกิจการรถยนต์โดยสารในกรุงเทพมหานคร" วารสารการขนส่ง 8 (กุมภาพันธ์ 2516) : หน้า 3.

กอบการขนส่งรถยนต์โดยสารประจำทาง¹ ระหว่าง พ.ศ. 2504 - 2505 ผู้ประกอบการหลายรายจึงขอรวมกันเองและได้ร่วมกันก่อตั้งบริษัทนครหลวงขนส่งจำกัดขึ้น เพื่อเป็นแกนกลางในการรวมกิจการรถยนต์โดยสารประจำทาง² ต่อมาใน พ.ศ. 2506 คณะรัฐมนตรีมีมติให้บริษัทนครหลวงขนส่งจำกัด ดำเนินการตามโครงการรวมรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานคร แต่การดำเนินการก็ชะงักไปหลายครั้ง ในช่วง พ.ศ. 2515 - 2516 มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นหลายชุด แต่การดำเนินงานก็ยังไม่คืบหน้า

ใน พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเพื่อรวมกิจการอย่างแท้จริง โดยมุ่งที่จะให้ผู้ประกอบการขนส่งทั้ง 24 ราย ได้รวมกัน โดยที่รัฐบาลจะให้การประกันคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ประกอบการ เมื่อได้รวมกิจการเป็นรายเดียวกันแล้ว แต่ด้วยเหตุผลบางประการของแต่ละบริษัทจึงทำให้เกิดการขัดแย้งในการที่จะรวมกันเองว่าควรจะใช้รูปแบบใด การขัดแย้งดังกล่าวหาข้อยุติได้ยาก ในขั้นสุดท้ายจึงมีผลทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องตัดสินใจด้วยตนเอง โดยการชี้ขาดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการรวมกิจการรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครให้เป็นรูปรัฐวิสาหกิจ โดยมีรัฐถือหุ้นร้อยละ 51 เอกชนถือหุ้นร้อยละ 49 ตั้งแต่วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2518 การจัดตั้งบริษัทรัฐวิสาหกิจก็เป็นผลสมบูรณ์ ชื่อบริษัทมหานครขนส่งจำกัด มีทุนจดทะเบียน 100 ล้านบาท แบ่งออกเป็นหุ้น 1 ล้านหุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท และมีผู้เริ่มก่อตั้งรวม 7 คน ในวันเดียวกันนั้นเองคณะกรรมการควบคุมการขนส่ง ก็มีมติมอบใบอนุญาตประกอบการขนส่งรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ประกอบการขนส่งเดิมเป็นผู้ได้รับอยู่และสิ้นสุดอายุในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2518 ให้เป็นของบริษัทมหานคร-

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

² รังสรรค์ ชนะพรพันธ์ และภูมิสัน โรจน์เลิศจรรยา, "บทวิเคราะห์โครงการรวมรถเมล์" วารสารการขนส่ง 10 (ตุลาคม 2518) : หน้า 55.

ขนส่งจำกัดทั้งหมด¹

ด้วยเงินทุนเพียง 100 ล้านบาท คณะกรรมการและฝ่ายจัดการของบริษัทมหาชนขนส่งจำกัด ได้พยายามซื้อรถยนต์โดยสารประจำทางของบริษัทผู้ประกอบการขนส่งเดิมมา ในระยะแรกได้กว่า 1,300 คัน จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2519 การดำเนินงานเพื่อรวมกิจการให้เป็นของบริษัทมหาชนขนส่งจำกัด เกี่ยวกับกิจการรถยนต์โดยสารประจำทางต้องหยุดชะงักไป เนื่องจากขาดเงินทุนประกอบกับรัฐบาลใหม่ได้มีการทบทวนขั้นตอนต่าง ๆ ขึ้น

ในช่วงระยะนี้เองได้มีพฤติกรรมหลายอย่างที่มีผลต่อฐานะทางกฎหมายของบริษัทมหาชนขนส่งจำกัด ว่าไม่ชอบด้วยพระราชบัญญัติการขนส่ง พ.ศ. 2497 เป็นผลให้กระทรวงคมนาคมต้องหาทางออกโดยการเสนอให้จัดตั้งเป็นองค์การขึ้นมาแทน ในขณะเดียวกันก็พยายามให้การสนับสนุนทางการเงิน เพื่อให้บริษัทมหาชนขนส่งจำกัดสามารถปฏิบัติงานรวมรถยนต์โดยสารประจำทางต่อไป พร้อม ๆ กันนั้นก็ดำเนินการเพื่อให้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การขึ้น ซึ่งกว่าจะเป็นผลออกมาก็เกือบเป็นเวลาเดียวกันกับที่บริษัทมหาชนขนส่งจำกัด ได้ดำเนินการรวมกิจการรถยนต์โดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครเกือบจะสมบูรณ์แล้ว²

ในที่สุดกระทรวงคมนาคมก็สามารถดำเนินการให้จัดตั้งองค์การเป็นผลสำเร็จ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล พ.ศ. 2496 ออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การขึ้น เรียกว่าองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เมื่อวันที่ 18

¹ ประชด ไกรเนตร, "รวมรถเมล์ในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518" วารสารการขนส่ง 10 (กุมภาพันธ์ 2518) : หน้า 5-6.

² ประชด ไกรเนตร "ในวงการขนส่ง" วารสารการขนส่ง 10 (มีนาคม 2519) : หน้า 66.

สิงหาคม พ.ศ. 2519 โดยให้เลิกบริษัทมหานครขนส่งจำกัด แล้วโอนกิจการ สิทธิ หน้าที่ ทรัพย์สินและหนี้สิน ตลอดจนพนักงานลูกจ้างของบริษัทมหานครขนส่งจำกัด มาเป็นขององค์ การขนส่งมวลชนกรุงเทพ และกำหนดทุนขององค์การฯ เป็นเงิน 322.2 ล้านบาท ตั้งแต่ นั้นมา องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ ก็รับผิดชอบการดำเนินงานกิจการรถยนต์โดยสารประจำ ทางในเขตกรุงเทพมหานครและอาณานิคมใกล้เคียงแต่เพียงผู้เดียว

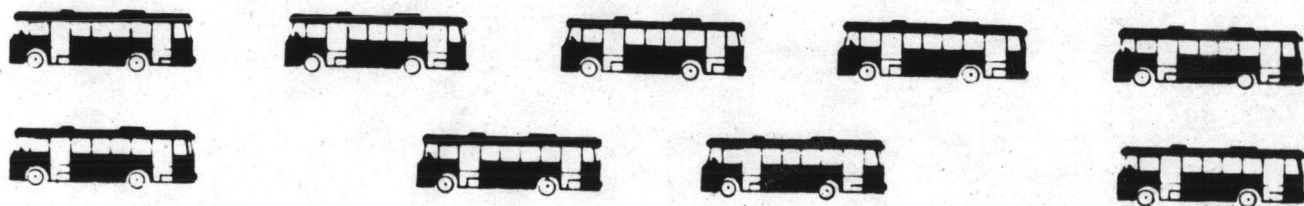
จากการที่รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายรวมรถยนต์โดยสารประจำทางเป็นของบริษัท มหานครขนส่งจำกัดแต่เพียงผู้เดียวนั้น รถที่ได้รับมาจากผู้ประกอบการเดิมส่วนใหญ่อยู่ใน ลักษณะชำรุดทรุดโทรมมาก จำเป็นต้องบูรณะให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ เพื่อใช้ในการบริการ ผู้โดยสารเป็นเหตุให้จำนวนรถยนต์โดยสารประจำทางไม่เพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้ง ได้มีการทำโครงการแก้ไขปัญหาคาจรจร โดยกรมการขนส่งทางบก ซึ่งทำการสำรวจทุก ๆ 5 ปี เพื่อปรับปรุงเส้นทางบริการ ตลอดจนการพิจารณาเส้นทางสายใหม่ ๆ และได้ผล จากการสอบถามความต้องการของประชาชนโดยทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานครในเรื่องของ รถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ ปรากฏว่ามีผู้เห็นด้วยกับการใช้รถยนต์โดยสารประจำ ทางปรับอากาศร้อยละ 62.24 และไม่เห็นด้วยร้อยละ 37.77 เมื่อเป็นเช่นนี้ประกอบกับ ความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาคาจรจร คณะกรรมการขนส่งทางบกจึงตัดสินใจเปิดบริการ รถยนต์โดยสารปรับอากาศขึ้นทันที โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะชักจูงผู้ที่มีรถยนต์ส่วนตัวให้หันมานิยม ใช้รถยนต์โดยสารปรับอากาศแทน พิจารณาได้จากภาพประกอบที่ 3¹ คือเมื่อเปรียบเทียบ ยานพาหนะแต่ละประเภทที่ใช้อยู่บนถนนจะพบว่า เมื่อต้องการขนส่งผู้โดยสาร 500 คนไป บนท้องถนน จะใช้รถยนต์โดยสารประจำทาง 9 คัน แต่ถ้าใช้รถยนต์ส่วนตัวแล้วจะต้องใช้ ถึง 165 คัน ในกรณีนี้ถึงแม้ว่าจะไม่ใคร่ระบุว่า เป็นรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ แต่ในอัตราส่วนความสามารถในการรับบรรทุกผู้โดยสารไม่ได้แตกต่างกันมากนัก เพราะถั

¹ การทางพิเศษแห่งประเทศไทย, "ระบบการขนส่งสาธารณะที่เหมาะสมสำหรับ กรุงเทพมหานครในอนาคต" (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2518), หน้า 3.

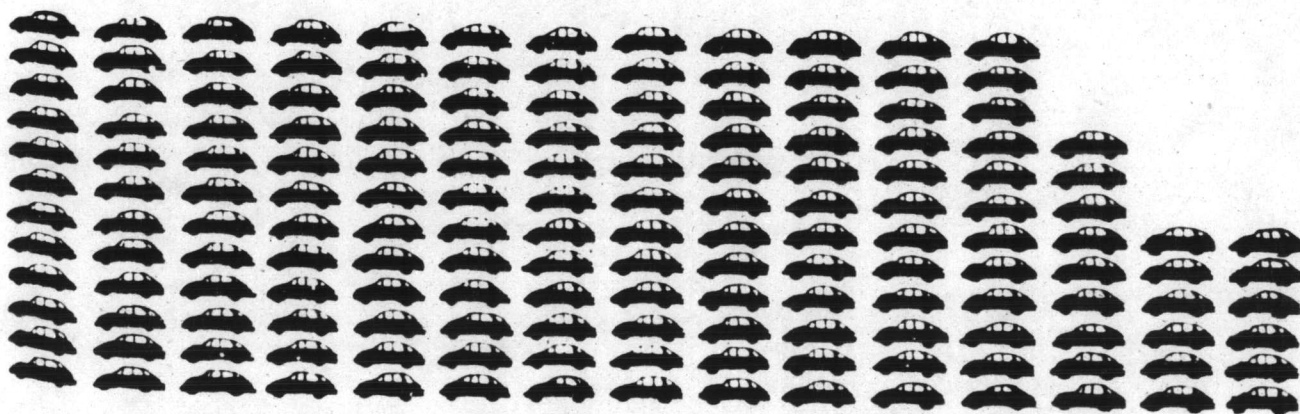
แผนภาพที่ 3

แสดงการเปรียบเทียบความต้องการใช้พื้นที่ถนนระหว่างรถยนต์โดยสารกับรถส่วนตัว

หรือรถโดยสาร 9 คัน

หรือรถนั่งส่วนตัว 165 คัน

เฉลี่ยแล้วรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศสามารถบรรทุกผู้โดยสารเต็มที่นั่งได้ถึง 40 คน เป็นอย่างต่ำ ในกรณีนี้ถ้าหากการดำเนินงานเป็นผลดี สามารถที่จะให้เจ้าของรถยนต์ส่วนตัวส่วนมากหันมาใช้บริการรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศแทนการขับรถยนต์ส่วนตัวเข้าเมืองหรือทำธุรกิจอื่น ๆ แล้ว ก็จะทำให้สภาพการติดขัดของการจราจรในเขตกรุงเทพมหานครผ่อนคลายลงได้

ในขั้นแรกใช้วิธีการเช่ารถปรับอากาศจากบริษัทสยามโคช เริ่มดำเนินการครั้งแรก เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 วิ่งใน 2 เส้นทาง คือ คลองจั่น-ปากคลองตลาด และคลองจั่น-สีลม ผลของการให้บริการได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวางจากสาธารณชน แม้ว่าทางองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพจะคิดอัตราค่าโดยสารในระยะ 10 กิโลเมตรแรก 5.00 บาท กิโลเมตรต่อไปกิโลเมตรละ 2.00 บาท ทั้งนี้ค่าโดยสารตลอดสายไม่เกิน 10.00 บาท แต่ปริมาณความต้องการก็คงยังเพิ่มขึ้น ทางองค์การฯ จึงขยายเส้นทางวิ่งเป็น 6 เส้นทาง ประกอบด้วยรถที่เข้ามาทั้งสิ้น 117 คัน เพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้บริการในเวลานั้น

ต่อมาทางองค์การฯ ได้ขยายเส้นทางให้บริการเป็น 14 เส้นทาง ให้รถจอดไว้ที่จัดซื้อจำนวน 200 คัน และเป็นรถเช่าจากเอกชนอีก 150 คัน และจะพยายามเพิ่มจำนวนรถให้มากขึ้นอีก

ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2522 ทางองค์การฯ ได้ยุบเลิกเส้นทาง 2 เส้นทาง คือ สายที่ ปอ. 9 ห้วยขวาง-บางบอน และสายที่ ปอ. 14 มีนบุรี-หัวลำโพง เนื่องจากประชาชนไม่ให้ความสนใจและใช้บริการในเส้นทาง 2 เส้นทางนี้มากพอ จึงนำรถเหล่านี้ไปใช้วิ่งในเส้นทางอื่นที่มีผู้ใช้บริการมาก เป็นการเพิ่มจำนวนรถให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับองค์การฯ ด้วย ในปัจจุบันจึงมีรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศวิ่งบริการประชาชนทั้งหมดรวม 12 เส้นทางด้วยกัน

การเดินทางในเส้นทางประจำ

ปัจจุบันองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพได้เปิดการเดินทางโดยสายประจำทางปรับอากาศทั้งสิ้น 12 เส้นทาง โดยแบ่งเป็น 4 เขต ตามลักษณะของเส้นทางกับสภาพภูมิศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

- เขตที่ 1 เขตเส้นทางเดินรถจากทางตอนเหนือของกรุงเทพฯ ประกอบด้วยรถที่วิ่งใน 4 เส้นทาง คือ ปอ. 3, ปอ. 4, ปอ. 10 และ ปอ. 13
- เขตที่ 2 เขตเส้นทางเดินรถจากทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงเทพฯ ประกอบด้วยรถที่วิ่งใน 2 เส้นทาง คือ ปอ. 5 และ ปอ. 6
- เขตที่ 3 เขตเส้นทางเดินรถจากทางด้านตะวันออกของกรุงเทพฯ ประกอบด้วยรถที่วิ่งใน 2 เส้นทาง คือ ปอ. 8 และ ปอ. 11
- เขตที่ 4 เขตเส้นทางเดินรถซึ่งไม่สามารถจัดเข้าไว้ในเขตที่ 1 เขตที่ 2 และเขตที่ 3 เพราะมีเส้นทางซับซ้อน ประกอบด้วยรถที่วิ่งใน 4 เส้นทาง คือ ปอ. 1, ปอ. 2, ปอ. 7 และ ปอ. 12

เส้นทางในแต่ละเส้นทางนั้น (ครุฑระยะเอี้ยกภาคผนวก ข) ทางองค์การฯ พยายามจะบริการให้เข้าถึงแหล่งชุมชนต่าง ๆ ให้พอเพียงกับความต้องการของประชาชนผู้ใช้บริการ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายและลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว โดยมีรถทั้งหมด 328 คัน กระจายวิ่งในแต่ละเส้นทาง เป็นรถเช่า 128 คันและเป็นรถขององค์การฯ 200 คัน ดังรายละเอียดจำนวนรถในแต่ละเส้นทาง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนรถในแต่ละเส้นทาง¹

ชื่อเส้นทาง	รถประจำการ (คัน)	รถที่วิ่งโดยประ มาณ (คัน)	จำนวน % ของรถที่วิ่ง
สายที่ ปอ. 1 คลองจั่น-ปากคลองตลาด	25	19	6.91
สายที่ ปอ. 2 คลองจั่น-สีลม	25	25	9.09
สายที่ ปอ. 3 รังสิต-สะพานพระปิ่นเกล้า	24	20	7.27
สายที่ ปอ. 4 รังสิต-บางปะกอก	22	18	6.55
สายที่ ปอ. 5 ปากเกร็ด-สีลม	21	18	6.55
สายที่ ปอ. 6 ปากเกร็ด-พระประแดง	22	18	6.55
สายที่ ปอ. 7 บางแค-บางนา	22	18	6.55
สายที่ ปอ. 8 ปากน้ำ-ทاراขรรค์ชัย	45	41	14.90
สายที่ ปอ. 10 รังสิต-คลองสาม	29	22	8.00
สายที่ ปอ. 11 ปากน้ำ-บางลำภู	35	30	10.90
สายที่ ปอ. 12 รามอินทรา-ปากคลองตลาด	23	17	6.18
สายที่ ปอ. 13 ปู่เจ้าสมิงพราย-รังสิต	35	29	10.55
รวม	328	275	100

¹ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ

อัตราค่าโดยสาร

รถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ เป็นรถประเภทที่คิดอัตราค่าโดยสารในอัตราที่สูงกว่าปกติ โดยคิดอัตราขั้นต่ำ 5.00 บาท แต่สูงสุดไม่เกิน 10.00 บาท อัตราค่าโดยสารมีลักษณะเป็นแบบคิดตามระยะที่โดยสาร (Moving Rate) มีการกำหนดไว้ว่า อัตราขั้นต่ำสุด 5 บาทนั้นสามารถเดินทางได้เป็นระยะทาง 10 กิโลเมตร ต่อจากนั้นก็คิดเป็นระยะทางที่โดยสารไปคือ กิโลเมตรต่อไปกิโลเมตรละ 2.00 บาท ทั้งนี้โดยสารตลอดสายไม่เกิน 10.00 บาท ดังรายละเอียดตารางค่าโดยสารรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศในแต่ละเส้นทาง (ดูภาคผนวก ค)

ตารางการปล่อยรถ

ในเรื่องการปล่อยรถนี้ เป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าสายและนายท่า ซึ่งจะตองคอยจัดการให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยถือเอาความต้องการของประชาชนผู้ใช้บริการเป็นหลัก.

สำหรับรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ มีการปล่อยรถที่ใช้กันเป็นประจำระหว่างเวลา 05.45 - 20.00 น. ดังรายละเอียดตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงความถี่ในการเดินรถ¹

ชื่อเส้นทาง	ระยะทาง (ก.ม.)	ความถี่ในการเดินรถ (นาที/คัน)					
		05.45-07.00	07.01-09.00	09.01-15.00	15.01-16.00	16.01-18.00	18.01-20.00
สายที่ ปอ. 1 คลองจั่น-ปากคลองตลาด	25.0	15	10	20	10	15	15
สายที่ ปอ. 2 คลองจั่น-สีลม	24.0	15	10	12	8	6	10
สายที่ ปอ. 3 รังสิต-สะพานพระปิ่นเกล้า	39.0	10	10	15	15	10	15
สายที่ ปอ. 4 รังสิต-บางปะกอก	45.0	15	10	15	15	10	15
สายที่ ปอ. 5 ปากเกร็ด-สีลม	32.0	10	15	15	15	10	20
สายที่ ปอ. 6 ปากเกร็ด-พระประแดง	34.0	10	15	15	15	10	20
สายที่ ปอ. 7 บางแค-บางนา	38.0	15	15	15	10	15	15
สายที่ ปอ. 8 ปากน้ำ-ทاراซวรดิษฐ์	15.0	10	5	15	7	5	10
สายที่ ปอ. 10 รังสิต-คลองสาน	45.0	15	10	15	10	10	15
สายที่ ปอ. 11 ปากน้ำ-บางลำภู	34.0	10	15	15	12	8	10
สายที่ ปอ. 12 รามอินทรา-ปากคลองตลาด	21.0	15	12	15	12	12	15
สายที่ ปอ. 13 ปู่เจ้าสมิงพราย-รังสิต	52.0	12	10	12	12	10	12

¹ เรือวิ่งเที่ยวกัน

ต้นทุนค่าใช้จ่าย

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า การดำเนินงานรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศเป็น ความรับผิดชอบของเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพอัน เป็นรัฐวิสาหกิจ เป็นกิจการของรัฐเพื่อให้บริการแก่ประชาชน โดยมีได้หวังหากำไรสูงสุด (Maximized Profit) แต่ต้องการให้ความสะดวกสบายต่อประชาชนในการเดินทาง ในเขตกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียง

สำหรับต้นทุนค่าใช้จ่ายสำหรับรถยนต์โดยสารปรับอากาศนี้ เนื่องด้วยเมื่อเริ่ม เปิดดำเนินการนั้น ทางองค์การฯ ไซ้รถที่เช่ามาจากบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ ทั้งหมด ไม่มี รถของทางองค์การฯ เลย การเช่ารถจากบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ กระทำตามลักษณะในประ- กาศขององค์การฯ เรื่องการเช่ารถยนต์โดยสารปรับอากาศชั่วคราว ดังมีรายละเอียดค่า ใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นอัตราต่อวันต่อคัน¹ ดังต่อไปนี้

1. ค่าเช่ารถ ค่าซ่อมบำรุงรักษา ค่าที่จอดรถ	1,200.00 บาท
2. ค่าพนักงานขับรถ	100.00 บาท
3. ค่าประกันความเสียหาย	100.00 บาท
4. ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น	310.00 บาท
5. ค่าแรงงานพนักงานเก็บค่าโดยสาร	133.55 บาท
6. ค่าแรงงานนายตรวจ นายท่า หัวหน้าสาย	66.30 บาท
7. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานอื่น ๆ	<u>20.91 บาท</u>
รวม	<u><u>1,951.76 บาท</u></u>

ในกรณีพนักงานขับรถ เป็นพนักงานของเจ้าของรถ ค่าใช้จ่ายที่องค์การฯ ปล่อยให้ เจ้าของรถคือ รายการที่ 1, 2 และ 3 รวมเป็นเงิน 1,410.00 บาท

ในกรณีที่พนักงานขับรถ เป็นพนักงานขององค์การฯ ค่าใช้จ่ายที่องค์การฯ ปล่อยให้ เจ้าของรถคือ รายการที่ 1 เป็นเงิน 1,200 บาท

¹ เรืองเดียวกัน

สำหรับรายชื่อบริษัทต่าง ๆ ที่ให้ทองคำฯ ดำเนินการเช่ารถโดยสารปรับอากาศ
มา รวมทั้งจำนวนรถที่ให้เข้านั้นพิจารณารายละเอียดได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงรายชื่อบริษัทและจำนวนรถที่ทองคำฯ เช่า¹

รายชื่อบริษัท	เส้นทางที่ให้ บริการ	จำนวน (คัน)
บริษัท สยามโคช	ปอ. 2	30
บริษัทแหลมทองทัวร์	ปอ. 6	13
บริษัทแหลมทองทัวร์	ปอ. 7	18
บริษัทไวท์เรคคาร์เรนท	ปอ. 7	6
บริษัทดอกไม้ สายสนั่น	ปอ. 8	18
บริษัทระยอง	ปอ. 8	25
บริษัทลาดกระบัง	ปอ. 8	10
บริษัทคณะบุคคล	ปอ. 8	7
บริษัทรุ่งเรืองเซอร์วิส	ปอ. 8	3
บริษัทไวท์เรคคาร์เรนท	ปอ. 8	1
บริษัทลุมพินีมีสทัวร์	ปอ. 8	1
บริษัทบางกอกสยาม	ปอ. 11	5
บริษัทเจ็ทมีรีโปรดักชั่น	ปอ. 11	3
บริษัทเทพนครบริการ	ปอ. 11	12
บริษัทประภาพร	ปอ. 12	2
บริษัทดอกไม้ สายสนั่น	ปอ. 12	3
รวม		158

¹ เรืองเดียวกัน

รายได้และรายจ่าย

ก. รายได้ แบ่งเป็นรายได้ที่แน่นอนและรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป

รายได้ที่แน่นอน หมายถึงอัตราค่าโดยสารซึ่งเก็บได้ในแต่ละเส้นทางของแต่ละวัน แต่ละคัน สำหรับรายได้โดยเฉลี่ยต่อวัน ต่อคันประมาณ 2,000-2,004 บาท ดังนั้นรายได้อัตโนมัติ ต่อจำนวนรถทั้งหมดขององค์การจะได้อีกประมาณ 500,000-600,000 บาท

รายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากรายได้จากค่าโดยสารแล้ว ทางองค์การฯ ยังมีรายได้จากการติดป้ายโฆษณาทั้งภายในและภายนอกของรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศอีกอย่างหนึ่งด้วย

ข. รายจ่าย โดยประมาณค่าใช้จ่ายต่อวันต่อคันประมาณ 1,850-1,900 บาท ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ค่าเช่ารถ ค่าน้ำมัน เงินเดือนพนักงาน เบี้ยเลี้ยง ค่าครองชีพ ค่าดวงเวลา ค่าสวัสดิการ ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดในสำนักงาน ฯลฯ จากจำนวนรถประมาณ 300 คันนั้น ค่าใช้จ่ายทั้งหมดต่อวันขององค์การ ประมาณ 500,000 บาท

ค. ผลได้ โดยมากแล้วรายจ่ายขององค์การฯ มักจะเป็นรายจ่ายที่ค่อนข้างคงที่ตลอดปี ส่วนรายรับนั้นมักจะเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น อากาศ ความหนาแน่นของการจราจร รายได้ของผู้ให้บริการ โอกาสพิเศษต่าง ๆ วันรับเงินเดือน ฯลฯ เช่น ในหน้าร้อนหรือหน้าฝน อาจจะมีผู้ให้บริการมาก เพราะมีความสะดวกสบายมากกว่า นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสถานที่ที่รถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศผ่านด้วย เช่น สายที่วิ่งผ่านสนามหลวงในวันเสาร์และอาทิตย์ ก็จะมีผู้ให้บริการสูง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าภาระค่าเป็นงานเดินรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศมีผลได้ที่สิ้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2522 มีรายได้ทั้งหมด 18,470,355.75 บาท มีรายจ่ายทั้งหมด 13,818,840.15 บาท จะเห็นว่ามียอดกำไรสูงกว่ารายจ่าย 4,651,515.60 บาท กิจกรรมจะต้องอยู่ในระดับที่วันหนึ่ง ๆ ต้องเก็บค่าโดยสารได้อย่างน้อย 1,850 บาทต่อคัน กิจกรรมจึงจะดำเนินงานได้โดยไม่ขาดทุน แต่กำไรจะมากหรือน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับ-

อัตราเฉลี่ยของผู้ให้บริการ (ดูตารางที่ 5) ถ้าอัตราเฉลี่ยของผู้ให้บริการยิ่งสูงกำไรของกิจการก็ยิ่งมาก อย่างไรก็ตามอัตราเฉลี่ยของผู้ให้บริการนี้ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการให้บริการของกิจการ ซึ่งปรกติจะมีกำไรเหนือระดับที่เสมอตัวประมาณ 5-15 % ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งรายได้ทั้งหมดจะตกอยู่กับองค์การฯ แล้วจึงแจกจ่ายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินงานต่อไป แต่จุดมุ่งหมายใหญ่ขององค์การฯ ก็คือการให้บริการที่ดีต่อประชาชน

สำหรับแหล่งที่มาของเงินทุนในกิจการเดินรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศของเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพนั้น ได้มาจากแหล่งเงินทุนภายใน คือการสำรองค่าเสื่อมราคาและส่วนของกำไรที่เหลือในกิจการ รวมทั้งจากแหล่งเงินทุนภายนอก โดยการกู้จากธนาคารกรุงไทยจำกัด โดยต้องได้รับคำอนุมัติจากคณะกรรมการมนตรีก่อน

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนผู้ใช้บริการโดยเฉลี่ยรายเดือนใน 1 ปีของแต่ละเส้นทาง¹

ชื่อเส้นทาง	ผู้ใช้บริการ ต่อเดือน (ราย)	ผู้ใช้บริการ ต่อวัน (ราย)
สายที่ ปอ. 1 คลองจั่น-ปากคลองตลาด	129,524	4,317
สายที่ ปอ. 2 คลองจั่น-สีลม	222,760	7,692
สายที่ ปอ. 3 รังสิต-สะพานพระปิ่นเกล้า	152,387	5,080
สายที่ ปอ. 4 รังสิต-บางปะกอก	145,176	4,839
สายที่ ปอ. 5 ปากเกร็ด-สีลม	124,186	4,140
สายที่ ปอ. 6 ปากเกร็ด-พระประแดง	157,745	5,258
สายที่ ปอ. 7 บางแค-บางนา	135,749	4,923
สายที่ ปอ. 8 ปากน้ำ-ท่าราชวรดิษฐ์	320,631	10,688
สายที่ ปอ. 10 รังสิต-คลองสาม	165,809	5,527
สายที่ ปอ. 11 ปากน้ำ-บางลำภู	177,070	6,070
สายที่ ปอ. 12 งามอินทรา-ปากคลองตลาด	99,422	3,926
สายที่ ปอ. 13 ปู่เจ้าสมิงพราย-รังสิต	185,126	6,238

¹ เรืองเดียวกัน.

โครงสร้างและการบริหาร

เขตการเคหะโดยสารปรับอากาศนั้น เป็นหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ภายใต้บังคับการของสำนักงานกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล ดำเนินงานในรูปรัฐวิสาหกิจ อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม การบริหารงานขององค์การฯ เป็นไปในรูปคณะกรรมการเรียกว่า "คณะกรรมการองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ" ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมเป็นประธานกรรมการและกรรมการอื่นอีกไม่น้อยกว่า 5 คนและไม่เกิน 9 คน ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีและให้ผู้อำนวยการเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง โดยเป็นผู้อำนวยการคณะกรรมการ กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี แต่อาจได้รับแต่งตั้งอีก ทั้งนี้ผู้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการและกรรมการต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในธุรกิจที่กระทำกับองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ หรือในธุรกิจที่เป็นการแข่งขันกับกิจการขององค์การ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม¹

คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่วางนโยบายและควบคุมดูแลทั่วไป ซึ่งกิจการขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

1. วางข้อบังคับหรือระเบียบเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และอำนาจขององค์การฯ
2. วางข้อบังคับการประชุมและการดำเนินกิจการของคณะกรรมการและคณะกรรมการอนุกรรมการ
3. วางข้อบังคับว่าด้วยการบรรจุ การแต่งตั้ง เลื่อนชั้น การลดชั้นเงินเดือน และการลาออกจากตำแหน่ง อัตราเงินเดือน ค่าจ้าง เงินบำเหน็จ เงินรางวัล วินัยและการอุทธรณ์ของพนักงานและลูกจ้าง

¹ "พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ พ.ศ. 2519,"
ราชกิจจานุเบกษา 93 (20 สิงหาคม 2519) : หน้า 5.

4. วางข้อบังคับหรือระเบียบเกี่ยวกับการจัดแบ่งส่วนงานขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ การปฏิบัติงานของผู้อำนวยการและการมอบให้ผู้อื่นปฏิบัติกิจการแทนผู้อำนวยการ
5. กำหนดอัตราดอกเบี้ย ค่าบริการ ค่านายหน้า และค่าดำเนินการธุรกิจต่าง ๆ ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ
6. วางข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าพาหนะและเบี้ยเลี้ยงเดินทาง ค่าเช่าที่พัก ค่าดวงเวลา และการจ่ายเงินอื่น ๆ
7. วางข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยเครื่องแบบผู้อำนวยการ พนักงานและลูกจ้าง
8. วางข้อบังคับหรือระเบียบเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้ และรักษาทรัพย์สินขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ
9. วางข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยการร้องทุกข์ของพนักงานและลูกจ้าง
10. กำหนดอัตราเงินสะสมและดอกเบี้ยเงินสะสมของผู้อำนวยการและพนักงาน รวมทั้งวางระเบียบการจ่ายคืนเงินสะสมดังกล่าว
11. วางข้อบังคับเกี่ยวกับกองทุนสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติงานในองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพและครอบครัว โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี
12. วางข้อบังคับหรือระเบียบอื่น ๆ อันจำเป็น เพื่อให้กิจการขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพดำเนินไปโดยเรียบร้อย

อำนาจหน้าที่ตามข้อ 1, 3, 4, 5 ถ้าคณะกรรมการเห็นสมควรจะมอบหมายให้ผู้อำนวยการดำเนินการก็ได้

ผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารกิจการขององค์การฯ จะต้องให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ข้อบังคับ ระเบียบ และนโยบายที่คณะกรรมการกำหนด รวมทั้งมีอำนาจบังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้าง นอกจากนี้ผู้อำนวยการยังมีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วยคือ

1. แต่งตั้ง ถอดถอน เลื่อนชั้น หรือลดชั้นเงินเดือน ตลอดจนลงโทษทางวินัยแก่พนักงานและลูกจ้าง ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามข้อบังคับที่คณะกรรมการกำหนด แต่ต่าพนักงาน

เช่นว่าเป็นพนักงานชั้นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ หรือชั้นหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่ขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการ
ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการก่อน

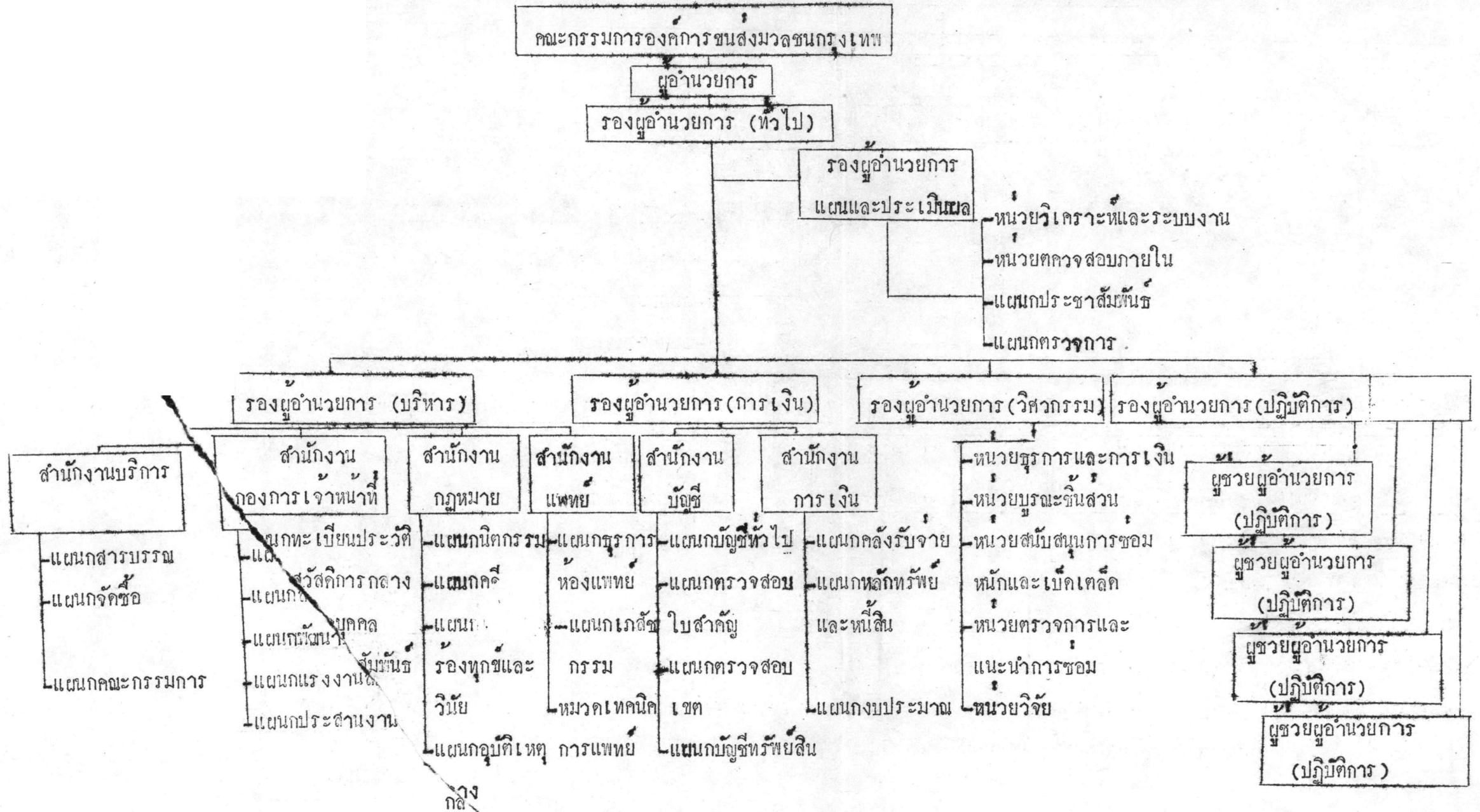
2. วางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจการขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ
โดยไม่แย้งหรือขัดต่อนโยบายและข้อบังคับที่คณะกรรมการกำหนดไว้

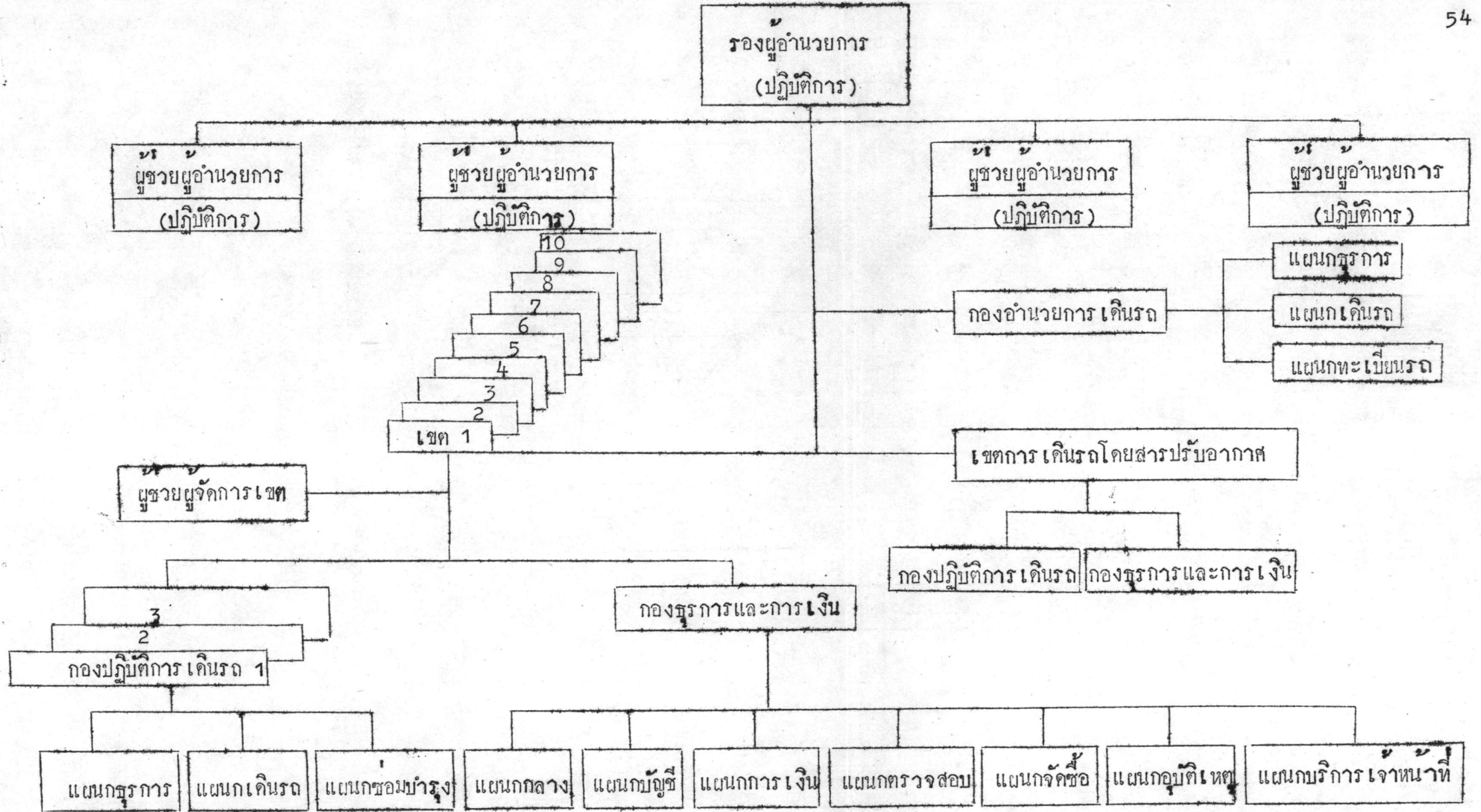
คณะกรรมการเป็นผู้แต่งตั้งผู้อำนวยการ ด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

ด้านการแบ่งส่วนงานนั้น ได้มีข้อบังคับว่าด้วยการจัดแบ่งส่วนงานขององค์การ
ขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ภาคผนวก ง) โดยได้กำหนดตำแหน่งรองผู้อำนวยการทั่วไป รับ
ผิดชอบงานรองจากผู้อำนวยการ โดยได้กระจายขอบเขตการควบคุมออกไปเป็น 5 ฝ่าย
ตามสายงานคือ

1. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
2. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการฝ่ายการเงิน
3. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการฝ่ายวิศวกรรม
4. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการ
5. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและประเมินผล

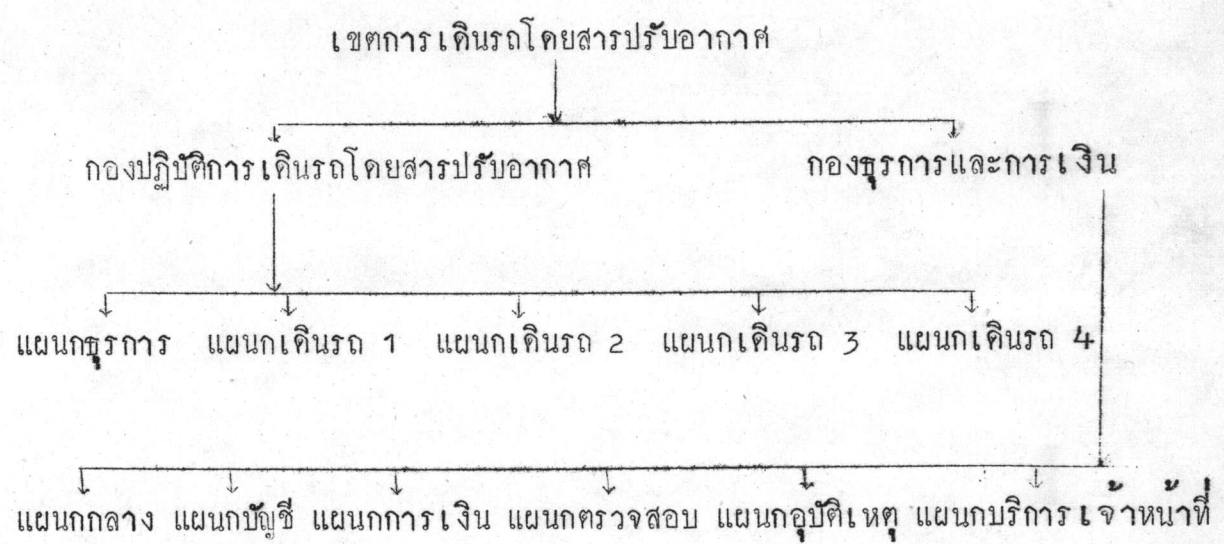
สำหรับโครงสร้างสายงานการบังคับบัญชาขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพนั้น
ดูรายละเอียดได้จากแผนภาพที่ 4

ทั้งนี้ เขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศนั้น จะเป็นสายงานหนึ่งที่อยู่ในการควบคุม บังคับบัญชาของรองผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติงาน ซึ่งมีการแบ่งสายงานเป็นหลายฝ่ายตามโครงสร้างของหน่วยงานดังนี้

แผนภาพที่ 5 แสดงแผนภูมิสายงานการบังคับบัญชาของเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ¹

จากโครงสร้างของเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ จะเห็นได้ว่าในหน่วยงานนี้ประกอบด้วยกองปฏิบัติการเดินรถปรับอากาศ และกองธุรการและการเงิน สำหรับกองปฏิบัติการเดินรถนั้น มีหน่วยงานในสังกัดคือ

- แผนกธุรการ
- แผนกเดินรถ 1
- แผนกเดินรถ 2
- แผนกเดินรถ 3
- แผนกเดินรถ 4

¹ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ

สำหรับกองธุรการและการเงิน มีหน่วยงานในสังกัดคือ

- แผนกกลาง
- แผนกบัญชี
- แผนกการเงิน
- แผนกตรวจสอบ
- แผนกอุบัติเหตุ
- แผนกบริการเจ้าหน้าที่

ส่วนหน้าที่ในแต่ละกองและแผนกนั้น อาจพิจารณาได้จากแบบบรรยายลักษณะงานขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ดูรายละเอียดภาคผนวก จ)

ตำแหน่งและจำนวนพนักงาน

เขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ เป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ มีการจ้างงานทั้งสิ้นประมาณ 1,000 คน โดยมีผู้จัดเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ เป็นผู้ควบคุมดูแลงานทั้งหมด รวมทั้งมีหัวหน้ากองธุรการและการเงิน และหัวหน้ากองปฏิบัติการเดินรถ เป็นผู้ช่วยเหลือควบคุมงานอีกคนหนึ่ง

ในกองธุรการและการเงินนั้นประกอบด้วยหัวหน้ากอง 1 คน รวมทั้งหัวหน้าแผนกต่าง ๆ แผนกละ 1 คน ซึ่งมีหัวหน้าแผนกกลาง หัวหน้าแผนกบัญชี หัวหน้าแผนกการเงิน หัวหน้าแผนกตรวจสอบ หัวหน้าแผนกอุบัติเหตุ และหัวหน้าแผนกบริการเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังมีพนักงานประจำแต่ละแผนกอีกด้วย รวมทั้งสิ้นในกองธุรการและการเงินมีพนักงาน 68 คน

สำหรับในกองปฏิบัติการเดินรถนั้นประกอบด้วยหัวหน้ากอง 1 คน หัวหน้าแผนกธุรการ 1 คน พนักงานประจำแผนกธุรการ 7 คน ส่วนแผนกเดินรถนั้นประกอบด้วยหัวหน้าแผนก 4 คน หัวหน้านายตรวจ 1 คน หัวหน้าสาย 12 คน หัวหน้าพนักงานขับรถ 1 คน หัวหน้าพนักงานเก็บค่าโดยสาร 1 คน นายท่าประจำอุ 9 คน นายท่าประจำสาย 43 คน นายตรวจ 56 คน พนักงานขับรถ 283 คน พนักงานเก็บค่าโดยสาร 508 คน และพนักงาน

เต็มจำนวน 4 คน รวมพนักงานทั้งสิ้นในกองปฏิบัติการเดินรถ 930 คน

รายละเอียดในเรื่องอัตราค่าจ้างเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ (ดูภาค-
ผนวก ฉ)

รายได้ของพนักงาน

เนื่องจากเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์การ
ขนส่งมวลชนกรุงเทพ อันเป็นรัฐวิสาหกิจ ดังนั้นพนักงานทุกคนจึงได้รับอัตราเงินเดือนตาม
ขั้นของราชการ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงอัตราเงินเดือนพนักงาน

ระดับ	รายได้
ปริญญาตรี	2,850 + เบี้ยขยัน
อาชีวะ	2,020 + เบี้ยขยัน
พนักงานเก็บค่าโดยสาร	1,180 + เบี้ยขยัน + เบี้ยเลี้ยง + ค่าดวงเวลา
พนักงานขับรถ	1,570 + เบี้ยขยัน + เบี้ยเลี้ยง + ค่าดวงเวลา
นายตรวจ	1,635 + เบี้ยขยัน + เบี้ยเลี้ยง

พนักงานจะได้รับค่าเบี้ยขยันจำนวน 150 บาททุกคน สำหรับพนักงานเก็บค่าโดยสาร
และพนักงานขับรถ จะได้รับเบี้ยเลี้ยงและค่าดวงเวลาอีกด้วย ส่วนนายตรวจ นายท่า และ
หัวหน้าสายจะได้ค่าเบี้ยขยันเท่านั้น นอกจากเงินเดือนดังรายละเอียดจากรายละเอียดจากตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงรายไคของพนักงาน

ตำแหน่ง	เงินเดือน	เบี้ยขยันต่อเดือน	เบี้ยเลี้ยงต่อวัน	ค่าล่วงเวลา ต่อ ชั่วโมง
หัวหน้าสาย	2,020	150	46	-
นายทา	1,635	150	46	-
พนักงานขับรถ	1,570	150	40	9
นายตรวจ	1,635	150	37	-
พนักงานเก็บค่าโดยสาร	1,180	150	28	6

นอกจากเงินเดือนและเงินพิเศษต่าง ๆ แล้ว ทางองค์การฯ ยังมีสวัสดิการและประโยชน์อื่น ๆ หลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. กองทุนสวัสดิการ องค์การฯ จะจ่ายเงินในอัตราร้อยละสิบของเงินเดือนที่จ่ายให้พนักงาน โดยจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ ซึ่งเงินกองทุนนี้จะให้พนักงานกู้ยืมได้
2. คำนการรักษาพยาบาล มีการสงเคราะห์พนักงานและครอบครัวเมื่อเจ็บป่วย และมีการสงเคราะห์การคลอดบุตร
3. พนักงานอาจฝากเงินสะสมไว้กับองค์การฯ หรือไม่ก็ได้ตามความสมัครใจ เมื่อพนักงานขอลดเงินเดือนจะคิดดอกเบี้ยทบต้นให้อัตราร้อยละ 7
4. มีการสงเคราะห์พนักงานเมื่อประสบอัคคีภัย วาตภัย และอุทกภัย
5. มีการจ่ายบำเหน็จ เบี้ยเลี้ยงชีพ และการสงเคราะห์เมื่อออกจากงาน
6. มีการช่วยเหลือพนักงานเมื่อถึงแก่กรรม และมีการจัดตั้งฌาปนกิจสงเคราะห์พนักงานขึ้น

7. มีการให้พนักงานกู้ยืม โดยผู้กู้ต้องนำบุคคลหรือที่ดินมาค้ำประกัน
8. องค์กรฯ จะร่วมมือกับสำนักงานกองทุนทดแทนและกระทรวงมหาดไทย โดยการจ่ายเงินสมทบกองทุนเงินทดแทน ซึ่งเมื่อพนักงานประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย หรือถึงแก่กรรมเนื่องจากการทำงาน องค์กรฯ จะช่วยติดต่อกับสำนักงานกองทุนสงเคราะห์และกระทรวงมหาดไทยเพื่อจ่ายเงินทดแทนให้แก่พนักงาน
9. มีการสงเคราะห์แจกเครื่องแบบทำงานแก่พนักงานประจำรถยนต์โดยสาร โดยจ่ายให้คนละ 1 ชุดต่อปี
10. มีการช่วยเหลือพนักงานขับรถที่ตกเป็นผู้ต้องหา เนื่องจากการปฏิบัติงานตามหน้าที่ โดยพิจารณาขอประกันตัว และจัดหาหนายความเพื่อความและต่อสูคดีให้
11. มีการบริการแนะนำปัญหาในทางกฎหมายและทางสังคมในเรื่องส่วนตัวของพนักงาน
12. ส่งเสริมให้พนักงานจัดตั้งสหกรณ์ขายสินค้าและอาหารในราคาถูก โดยให้พนักงานและครอบครัวเท่านั้นเป็นผู้ถือหุ้น

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าพนักงานขององค์กรขนส่งมวลชนกรุงเทพนั้น ได้รับค่าตอบแทนต่าง ๆ ในอัตราใกล้เคียงกับรัฐวิสาหกิจอื่น ๆ หรือสูงกว่า ซึ่งจะทำให้มีความมั่นคงในการทำงาน มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ย่อมจะก่อให้เกิดกำลังใจที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน อันจะมีผลให้ประชาชนได้รับบริการที่ดี

ลักษณะขององค์กรขนส่งมวลชนกรุงเทพ เป็นองค์กรเดี่ยวที่ต้องรับภาระงานทางด้านนี้ จึงจำต้องใช้บุคลากรที่มีคุณวุฒิหลายด้าน และมีการศึกษาในระดับต่าง ๆ กันหลายระดับ เพราะว่าเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ มีพนักงานเป็นจำนวนมาก และมีการแบ่งสายงานออกเป็นหลายแผนก

จากโครงสร้างขององค์กรฯ ข้างต้น ถ้าศึกษาถึงการจัดแบ่งงานตามแนวนอนแล้ว จะเห็นได้ว่าการจัดองค์กรเป็นแบบแผน มีการเขียนวิธีการปฏิบัติงานระเบียบต่าง ๆ ไว้อย่าง-

ชัดเจน มีการจัดตั้งการจัดองค์การ การสอนและแนะนำในการทำงาน การจัดหมวดหมู่งาน นั้นจัดตามหน้าที่ โดยเน้นความชำนาญในหน้าที่เฉพาะอย่าง ส่วนการจัดแบ่งงานตามแนว ตั้งนั้นจะมี 3 ระดับ ดังแผนภาพที่ 3 ซึ่งมีสายการบังคับบัญชาอย่างชัดเจน มีการรวมอำนาจ ไว้ที่ผู้บริหารระดับสูง การติดต่ออันเป็นแบบเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง สำหรับการติดต่อระหว่าง แผนกจะเป็นการติดต่อตามสายงาน

ในกลุ่มผู้บริหารระดับสูงนั้น จะเห็นว่ามีการรวมอำนาจสั่งการที่คณะกรรมการองค์ การฯ ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ คณะกรรมการนั้นกลับไม่ได้ มีบทบาทต่อการตัดสินใจมากนัก เนื่องจากมีการจัดการประชุมกันเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น หรือในกรณีที่เป็นกรณีที่สำคัญจริง ๆ อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับผู้อำนวยการ ซึ่งเป็นการรวมอำนาจทางคามบริหารไปโดยปริยาย จึงได้มีการจัดตั้งตำแหน่งรองผู้อำนวยการ ทั่วไปขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระงานของผู้อำนวยการบางส่วน เป็นตำแหน่งที่เพิ่มเติมนอกเหนือ จากพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ

การมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการทั่วไปขึ้นมาอีกตำแหน่งหนึ่งนั้น แม้ว่าในทางสายงาน จะช่วยแบ่งเบาภาระการตัดสินใจแก่ผู้อำนวยการ แต่ในทางปฏิบัติกลับเป็นการทำให้สายงาน ชับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดความล่าช้าในการบริหารงาน ที่สำคัญอย่างยิ่งตำแหน่งนี้เมื่อเปรียบ เทียบกับข้าราชการแล้วจะเป็นตำแหน่งประจำ คล้ายปลัดกระทรวง ในขณะที่ผู้อำนวยการ เป็นตำแหน่งทางการเมือง จึงมักเกิดปัญหาความประสานงานทางนโยบายระหว่างผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการทั่วไป นอกจากนี้องค์การฯ ยังมีการจัดแบ่งสายงานออกเป็นหลาย ฝ่าย และหลายแผนกเกินไป ทำให้ยากแก่การควบคุมและทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน อาจมีการพิจารณาถึงโครงสร้างขององค์การที่คณะทำงานชาวออสเตรเลียได้เสนอแนะ เอาไว้ ในคราวที่รัฐบาลได้ให้มาดำเนินการวางแผนและปรับปรุงองค์การฯ โดยเสนอว่า ควรมีการแบ่งสายงานออกเป็น 2 ฝ่ายคือ

1. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการบริหารและการเงิน
2. หน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมของรองผู้อำนวยการเทคนิคและปฏิบัติการ

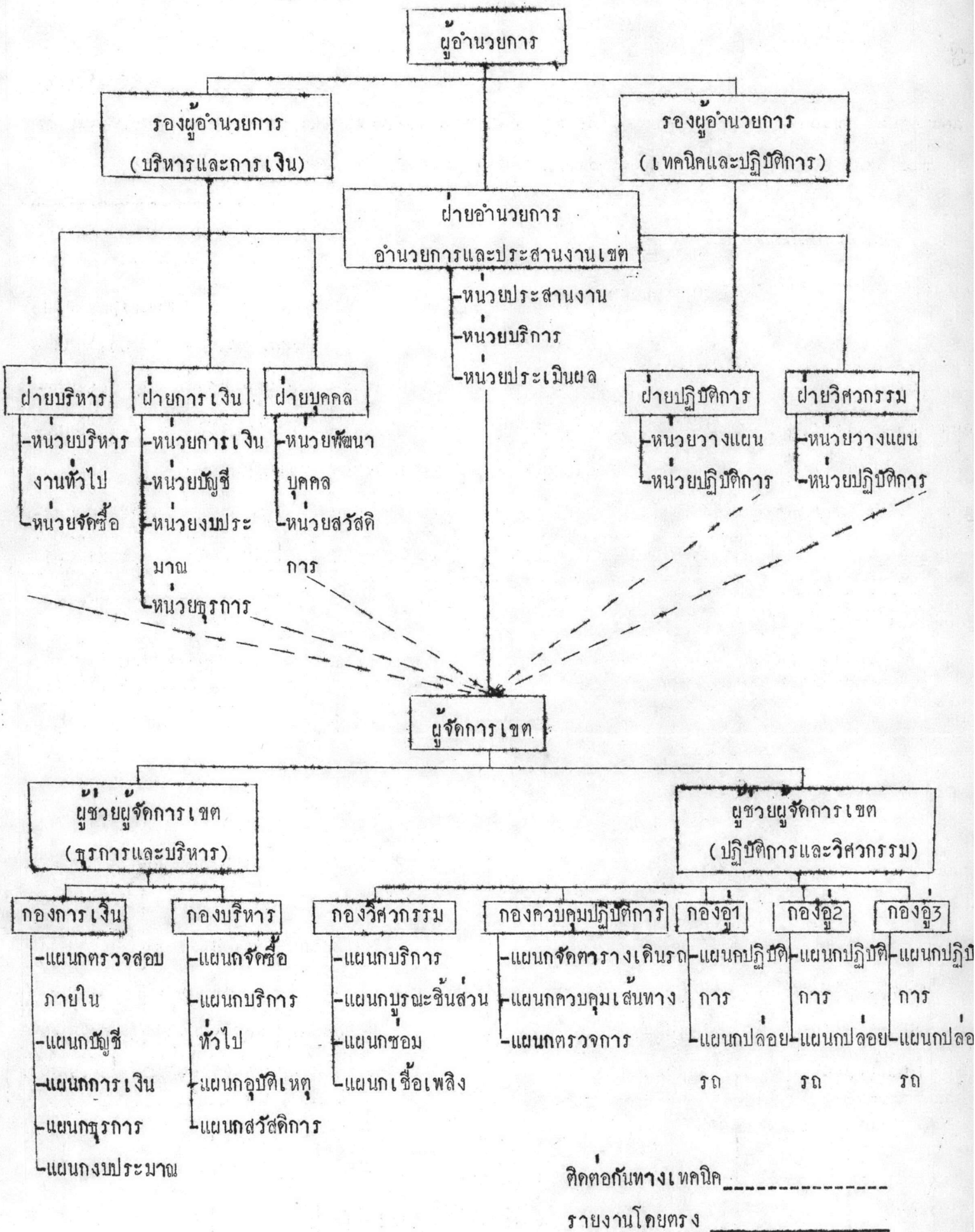
หน่วยงานทั้ง 2 นี้จะมีการประสานงานโดยตรงกับฝ่ายอำนวยการและประสานงานเขต ซึ่งขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการ โดยจะทำการประสานงานโดยตรงกับผู้จัดการเขตต่าง ๆ ควบ สำหรับโครงสร้างสายงานการบังคับบัญชาที่เสนอแนะโดยคณะทำงาน ฯ พิจารณาได้จากแผนภาพที่ 6

อีกลักษณะหนึ่งที่น่าสนใจในการบริหารขององค์กรฯ ก็คือถึงแม้ว่าจะมีการพิจารณาขึ้นเงินเดือนที่สูงกว่าทางราชการบ้าง และมีการจ่ายเงินโบนัสไปหลายปีสำหรับเป็นการจูงใจให้คนมาทำงานมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ขาดแคลนกำลังคนในระดับสูงตั้งแต่วิศวกรขึ้นไป เนื่องจากถูกบริษัทธุรกิจเอกชนแย่งตัวไปทำงาน เมื่อขาดแคลนเช่นนั้นย่อมจะมีผลกระทบต่องานบริหารหลายด้าน ผู้ปฏิบัติงานระดับสูงจึงต้องรับผิดชอบงานหลายโครงการ ก่อให้เกิดการรวมอำนาจโดยอัตโนมัติ ผลงานจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

เนื่องจากองค์กรฯ เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ การดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ทำให้งานบางอย่างล่าช้าและไม่ทันต่อเหตุการณ์ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ง่าย องค์กรฯ จึงควรที่จะขจัดวิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้งานล่าช้า ให้มีการจัดสายงานอย่างกระตือรือร้น ควรจะมีการปรับปรุงในเรื่องการสื่อสารข้อมูลภายในองค์กร รวมทั้งเครื่องมือและอุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสารต้องมีคุณภาพและเพียงพอด้วย เพราะเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ยังไม่ดีเท่าที่ควร และยังขาดเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารจำนวนมาก และควรจะอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานงานประโยชน์ร่วมกันให้เกิดผลสำเร็จ เช่น กรมการขนส่งทางบก กรุงเทพมหานคร และกรมตำรวจ แต่หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ก็ก็เป็นหน่วยงานของรัฐมาดเหมือนกัน การดำเนินงานมีลักษณะคล้ายคลึงกัน การประสานงานจึงไม่เกิดผลสำเร็จที่พึงพอใจ และองค์กรฯ ควรจะให้ความสำคัญต่องานวิจัยและพัฒนาการ การวางแผนงานต่าง ๆ โดยให้มีเจ้าหน้าที่ด้านนี้เพียงพอเพียง กล่าวคือองค์กรฯ ต้องพยายามให้มีความคล่องตัวเหมือนธุรกิจเอกชนให้มากที่สุด

นอกจากนี้องค์กรฯ ยังมีขนาดใหญ่มาก มีพนักงานทุกตำแหน่งหน้าที่ประมาณ 2 หมื่นกว่าคน จึงจำเป็นต้องมีการจัดวางระบบงานให้เหมาะสม ให้เจ้าหน้าที่กับงานได้สัมพันธ์

แผนภาพที่ 6 แสดงแผนภูมิสายงานการบังคับบัญชาที่เสนอแนะโดยคณะทำงานฯ

¹ P.G. Pak-Poy & Associates Pty. Ltd., "Bangkok Traffic Management Project Technical Assistance to the Bangkok Mass Transit Authority" (Final Report, September 1979), pp. 27 - 28.

พันธุกัน ส่วนมากแล้วมักเป็นไปในทางเจ้าหน้าที่มากกว่างาน ทำให้มีค่าใช้จ่ายค่าจ้าง
ผลประโยชน์สวัสดิการต่าง ๆ สูงมาก ซึ่งทำให้ต้นทุนในการดำเนินงานสูงโดยใช้เหตุ
ฉะนั้น องค์การจะต้องระวังปัญหาและหาทางแก้ไขโดยใช้กลยุทธ์ในการคัดเลือกคนอย่าง
ถูกต้อง ให้ได้คนที่มีความซื่อสัตย์ มีความรู้ความชำนาญที่เหมาะสมกับหน้าที่แต่ละหน้าที่อย่าง
แท้จริง นอกจากนี้ควรส่งเสริมพนักงานให้มีจิตใจที่ผูกพันต่องานที่ปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่
และสำนึกในส่วนได้เสียขององค์การฯ โดยการให้ผลประโยชน์ตอบแทนและมีสิ่งจูงใจอย่าง
เหมาะสมกับผลงาน และในขณะที่เดียวกันก็มีการลงโทษผู้กระทำผิดโดยเฉียบขาด สำหรับ
การบริหารงานทางการเงินนั้นควรระวังความเสี่ยงไว้ให้ดี โดยอาจวางระเบียบและวิธี
การควบคุมอย่างรัดกุม

ในการปรับปรุงองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพนี้ รัฐบาลควรจะต้องนโยบายที่แน
นอนว่ารัฐบาลต้องการที่จะให้องค์การฯ มีกำไรเลี้ยงตัวได้เป็นประการสำคัญ หรือจะดีถ้า
การขยายและปรับปรุงบริการให้เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
เป้าหมายทั้งสองนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกันเสมอไป ดังนั้นจึงต้องมีการตัดสินใจใน
เรื่องดังกล่าวนี้ล่วงหน้า ในกรณีที่รัฐบาลให้ความสำคัญในการปรับปรุงและการขยายบริการ
องค์การฯ จำเป็นจะต้องมีแหล่งเงินทุนซึ่งอาจได้จากรัฐบาลในรูปของการเพิ่มทุน ให้เงิน
ชดเชย ให้เงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำประกันเงินกู้ หรือจากรายได้โดยอนุญาตให้ปรับอัตรา
ค่าโดยสาร

นอกจากนี้ปัญหาในการบริหารงานภายในองค์การฯ ให้มีประสิทธิภาพนั้น ประ
เด็นสำคัญที่ต้องพิจารณา คือ คุณสมบัติของผู้บริหาร การควบคุมบังคับบัญชา และความคล่อง
ตัวในการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นองค์การขนาดใหญ่และให้บริการแก่ประชาชนมากกว่า
หนึ่งล้านคน ดังนั้นรัฐบาลอาจจะต้องยอมให้มีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างจากรัฐวิสาหกิจอื่น ๆ
ได้ในบางกรณี

สำหรับการบริหารงานของเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศนั้น เมื่อพิจารณา
จากโครงสร้าง จะเห็นว่าการบริหารงานแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแบบหน่วย

งานหลักและหน่วยงานช่วย

ฝ่ายงานวางแผนและประเมินผล จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานช่วยของผู้จัดการ
 เขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ คือเป็นฝ่ายเสนอความคิดเห็น ประเมินผล และวิเคราะห์
 ข้อมูล ฯลฯ ส่วนหน่วยงานหลักนั้นยังแบ่งออกได้อีก 2 ประเภท คือ กองปฏิบัติการเดินรถ
 โดยสารปรับอากาศและกองธุรการและการเงิน ซึ่งจะมีแผนกงานย่อย ๆ แบ่งแยกออกตาม
 ลักษณะของงานอย่างชัดเจน ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ในแง่ของการจัดการนั้น หัวใจสำคัญของเขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศก็
 คือการบริการ ทั้งนี้เพื่อเรียกร้องความสนใจของประชาชนให้หันมาใช้รถยนต์โดยสาร
 ประจำทางปรับอากาศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่หน่วยงานที่ถูกจัดตั้งขึ้นมา และเป็นกา
 รหารายได้ให้แก่ตัวเองโดยไม่ขาดทุน สำหรับในเรื่องนี้ผู้จัดการเขตฯ ได้ให้ความสำคัญต่อ
 งานด้านนี้มากพอสมควร เป็นต้นว่า มีการอบรมพนักงานแผนกเดินรถ โดยเฉพาะพนักงาน
 ขับรถและพนักงานเก็บค่าโดยสารเดือนละครั้ง มีการพิจารณาโทษเป็นรายบุคคลตามเสียง
 ร้องเรียนจากผู้โดยสารด้วยตนเอง รวมทั้งพยายามแก้ไขปัญหาในด้านบริการต่าง ๆ ที่เกิด
 ขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งในลักษณะเช่นนี้น่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อกิจการเดินรถยนต์โดยสารประจำ
 ทางปรับอากาศ

จะเห็นว่าโครงการรถยนต์โดยสารปรับอากาศกำลังเจริญรุดหน้าไปด้วยก
 จำนวนเส้นทางในปัจจุบันนี้มีถึง 12 เส้นทาง และมีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก รวมทั้ง
 จะต้องมีการขยายงานในต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในหลายกรณี จึงเห็นสมควรที่จะมีการ
 พิจารณาให้เขตการเดินรถโดยสารปรับอากาศ เป็นหน่วยงานโดยตรงที่อยู่ในความควบคุม
 ของรองผู้อำนวยการปฏิบัติการ ที่ทำงานขึ้นอยู่กับผู้ช่วยผู้อำนวยการทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากเขต
 อื่น ๆ ทั้ง 10 เขตนั้น ที่ทำงานขึ้นกับผู้ช่วยผู้อำนวยการ (ปฏิบัติการ) ซึ่งจะทำให้ระบบกา
 ทำงานประสานกันได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งจะทำให้มีการวางแผนและปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว
 เพราะในอนาคตถ้าการบริหารงานในด้านการเดินรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศ
 มีประสิทธิภาพที่ดีแล้ว ก็จะทำให้ประชาชนหันมานิยมใช้บริการทางค่านี้น่ามากขึ้น อันจะมีผล
 ต่อการแก้ไขปัญหากการจราจรในเขตกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี